

Perspektywy polityki Chin wobec Azji Centralnej

Arkadiusz Legieć

Azja Centralna to ważny kierunek w chińskiej polityce zagranicznej, kluczowy dla realizacji lądowej odnogi inicjatywy Pasa i Szlaku. Wyzwaniem dla Chin są rosnące nastroje antychińskie w Azji Centralnej oraz ryzyko destabilizacji regionu, spowodowane kryzysem gospodarczym i słabością lokalnych państw. W perspektywie długoterminowej wymusi to na Chinach większe zaangażowanie w sferze bezpieczeństwa regionalnego, co zaostrzy rywalizację chińsko-rosyjską w Azji Centralnej.

Znaczenie Azji Centralnej dla Chin. Znaczenie Azji Centralnej dla Chin zostało podkreślone podczas inauguracji inicjatywy Pasa i Szlaku przez przewodniczącego ChRL Xi Jinpinga w Astanie w 2013 r. ([wówczas pod nazwą „Ekonomiczny Pas Jedwabnego Szlaku”](#)). Od tego czasu nastąpił wzrost zaangażowania Chin w Azji Centralnej – początkowo gospodarczego, następnie militarnego.

Cele gospodarcze Chin w regionie to zapewnienie rynków zbytu i źródeł dostaw surowców energetycznych (głównie turkmeńskiego gazu) oraz rozwój korytarzy transportowych dla chińskiego eksportu. Azja Centralna odpowiada za mniej niż 1% chińskiej wymiany handlowej i ma dla ChRL przede wszystkim znaczenie tranzytowe w ramach Pasa i Szlaku. Ponadto Chinom zależy na rozwoju ich zachodnich prowincji poprzez współpracę gospodarczą z sąsiadami. Wiążą się z tym cele w sferze bezpieczeństwa, czyli stabilizacja regionu graniczącego bezpośrednio z Chinami oraz ograniczanie wpływów innych aktorów zewnętrznych, jak USA czy Indie. Formatem współpracy Chin z państwami Azji Centralnej, obok relacji dwustronnych, jest Szanghajska Organizacja Współpracy (SOW), pełniąca funkcję forum konsultacji polityki Chin i Rosji z państwami regionu.

Azja Centralna jest ważnym regionem dla bezpieczeństwa ChRL z uwagi na bezpośrednie sąsiedztwo z wchodzącym w skład Chin Regionem Autonomicznym Sinciang-Ujgur, zamieszkanym w ok. 60% przez muzułmańskie mniejszości (Ujgurów, Hui i Kazachów), represjonowane systemowo w ChRL. Największe skupisko Ujgurów, poza Chinami, znajduje się w sąsiednim Kazachstanie. Chińskie władze za zagrożenie uznają wspieranie tendencji separatystycznych ze strony diaspory czy możliwość upominania się przez państwa

regionu o prawa represjonowanych w Chinach Ujgurów. Państwa te zabiegają o dobre relacje z ChRL, jednak w celu uspokojenia nastrojów społecznych okresowo zmuszane są do interwencji dyplomatycznych w obronie represjonowanych w Chinach mniejszości. Wyzwaniem dla bezpieczeństwa ChRL pozostaje również aktywność regionalnych ugrupowań terrorystycznych (m.in. Islamskiego Ruchu Wschodniego Turkiestanu).

Instrumenty polityki Chin. Chiny są najważniejszym partnerem gospodarczym państw Azji Centralnej – odpowiadają za ok. 22% ich eksportu, ok. 38% importu i ok. 21% bezpośrednich inwestycji zagranicznych w regionie. [Problemy gospodarcze Chin, będące konsekwencją pandemii COVID-19, osłabiają ich powiązania gospodarcze z zagranicą](#), w tym z państwami Azji Centralnej. W pierwszej połowie 2020 r. spowodowały załamanie wymiany handlowej ChRL z tymi krajami (od -1,5% z Kazachstanem do -53% z Kirgistanem w porównaniu z tym samym okresem w roku ubiegłym), jednak [długoterminowo wzmocnią gospodarcze wpływy Chin w dotkniętych recesją i bardziej podatnych na chińskie wpływy państwach regionu](#).

Instrumentami chińskich wpływów w regionie są pogłębianie dysproporcji w bilansie handlowym, inwestycje infrastrukturalne w ramach Pasa i Szlaku oraz kredyty zwiększające zadłużenie państw regionu od ChRL (ok. 50% zagranicznego zadłużenia Kirgistanu i Tadżykistanu pochodzi z Chin). Elementem tych działań jest wzmocnienie uprzywilejowanej pozycji chińskich przedsiębiorstw na rynkach Azji Centralnej (m.in. poprzez pozyskiwanie ulg podatkowych, koncesji wydobywczych i zamówień publicznych) w sektorach budowlanym, energetycznym,

telekomunikacyjnym czy górnictwem (m.in. wydobycie metali szlachetnych i rzadkich).

Aby wpływać na decyzje państw regionu i powstrzymać je od krytykowania ChRL (np. w kwestii represji wobec Ujgurów), wykorzystuje ona ich pogłębiające się uzależnienie gospodarcze. Dotyczyło to m.in. cesji terytorialnych na rzecz Chin ze strony Kazachstanu w 1996 r., Kirgistanu w 1998 r. oraz Tadżykistanu w 2011 r. ChRL uważała, że tereny te historycznie do niej przynależą. Pod jej presją gospodarczą i polityczną nastąpił ich częściowy zwrot. W przypadku Tadżykistanu była to część obwodu Górskiego Badachschanu o powierzchni ponad 1000 km², bogata w złoża złota, uranu i rud metali. Chiny posiadają w regionie dwie bazy wojskowe – w Tadżykistanie (w Górskim Badachschanie) i w Afganistanie (w Korytarzu Wachańskim, przy granicy z Tadżykistanem), pełniące funkcje rozpoznawcze na obszarze przygranicznym i prowadzące wywiad radioelektroniczny. Ich działania są wspierane przez aktywne w regionie chińskie prywatne firmy wojskowe, których zadaniem jest ochrona chińskich baz wojskowych, zachodniej granicy ChRL i inwestycji realizowanych przez chińskie podmioty w ramach Pasa i Szlaku. Chiny rozwijają bilateralną współpracę wojskową z państwami regionu, jednak nie są zainteresowane stworzeniem w Azji Centralnej kontrolowanego przez siebie sojuszu wojskowego. W związku z tym nie ingerują w relacje między państwami regionu i nie pośredniczą w rozwiązywaniu regionalnych sporów.

Chiny rozwijają w Azji Centralnej także instrumenty dyplomacji publicznej – w regionie działa 13 [Instytutów Konfucjusza, chociaż często oskarżane są o działalność szpiegowską](#). Oficjalnie promują one chińską kulturę i język, są odpowiedzialne za kreowanie pozytywnego wizerunku Chin i przeciwdziałanie postawom sinofobicznym.

Ograniczenia dla działań Chin. Pomimo rosnącej aktywności Chin w Azji Centralnej [Rosja wciąż pozostaje państwem dominującym w sferze bezpieczeństwa i kultury](#), zaangażowanym w Azji Centralnej we wszystkich obszarach (także gospodarczo). ChRL jednak, dzięki wpływom gospodarczym i rosnącym wpływom militarnym, coraz częściej prowadzi swoją politykę w regionie niezależnie od Rosji. Podkreśla to brak jej sprzeciwu wobec rozwoju chińskiej bazy wojskowej na terenie Tadżykistanu, będącego członkiem kontrolowanego przez Rosję sojuszu wojskowego – Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ).

Na postrzeganie Chin wśród społeczeństw regionu negatywnie wpływa wzmocnienie postaw antychińskich w wyniku wybuchu pandemii COVID-19, za którą odpowiedzialność przypisywana jest Chinom. Innym powodem niechęci wobec ChRL jest model ekonomiczny

inwestycji prowadzonych przez podmioty chińskie. Nie korzystają one z lokalnej siły roboczej (sprowadzają pracowników z Chin), działają na uprzywilejowanych zasadach prawnych i podatkowych oraz przyczyniają się do degradacji środowiska naturalnego.

Wnioski i perspektywy. Realizacja inicjatywy Pasa i Szlaku pozostanie głównym instrumentem polityki Chin wobec Azji Centralnej, stanowiącym podstawę ich działań politycznych i w sferze bezpieczeństwa. Pogorszenie sytuacji gospodarczej w Chinach może jednak okresowo ograniczyć tempo i skalę ich inwestycji w regionie.

Wzrost antychińskich nastrojów w społeczeństwach Azji Centralnej, związany z pandemią COVID-19 i represjami wobec muzułmańskiej mniejszości w Chinach, nie osłabi zaangażowania ChRL w państwach regionu. Ich autorytarne rządy nie będą uwzględniały nastrojów społecznych przy współpracy z Chinami, która jest dla nich strategicznym czynnikiem rozwoju gospodarczego. Uzależnienie państw regionu od chińskich inwestycji i kredytów nadal będzie przekładało się bezpośrednio na wzrost presji politycznej ChRL, w tym m.in. możliwość kolejnych cesji terytorialnych w przyszłości.

W celu zabezpieczenia prowadzonych inwestycji oraz utrzymania stabilności regionu, ważnego dla bezpieczeństwa zachodnich granic Chin, będą one dalej wzmacniały swoje zaangażowanie militarne w Azji Centralnej. Będą też rozwijały swoją infrastrukturę wojskową w zdominowanym politycznie Tadżykistanie. Możliwość reagowania na regionalne problemy bezpieczeństwa, z korzyścią dla państw regionu, będzie wzmacniała chińską presję polityczną, szczególnie na najbardziej niebezpieczne w regionie Tadżykistan i Kirgistan.

Krótkoterminowo cele polityki Chin i Rosji w sferze bezpieczeństwa regionalnego są zbieżne, co będzie prowadziło do wzmocnienia ich współpracy, m.in. na forum SOW. Długoterminowo jednak rosnące zaangażowanie militarne Chin w regionie, w połączeniu z przewagą w sferze gospodarczej, spowoduje zakwestionowanie wpływów Rosji w Azji Centralnej. Doprowadzi to do zwiększenia rywalizacji chińsko-rosyjskiej. Wymusi to na Rosji użycie większych środków finansowych przy formułowaniu politycznej kontroferty wobec Chin w relacjach dwustronnych z państwami regionu. Efektem rywalizacji będzie również wzrost rosyjskiej presji na te państwa w celu pogłębienia integracji w ramach Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej i OUBZ (w tym możliwy rozwój rosyjskiej infrastruktury militarnej w państwach należących do organizacji – Kazachstanie, Kirgistanie i Tadżykistanie).